

peculiarities of use]. *Narodoznavchi zoshyty*. № 3 (177). 617–630. DOI <https://doi.org/10.15407/nz2024.03.617> [In Ukrainian].

Kharkevych, M. 1997. *Ya vas ne zabuv: Spomyny (1935–1945)* [I have not forgotten you: Memoirs (1935–1945)]. Niu-York — Chikaho. [In Ukrainian].

Chavs, P. 1976. *U vyri zhyttia ta Mostyshchyna i Sudovovyshenshchyna* [Mostyshchyna and Sudovyvyshenka are in the midst of life]. Stemford : Vydavnytstvo diietsezhnoho muzeiu i biblioteky Ukrainskoi Katolytskoi Yeparkhii. [In Ukrainian].

Shlemko, O. 1999. Svitoch natsionalno-kulturnoho vidrozhennia Ukrainy (pro Hutsulskyi teatr Hnata Khotkevycha) [The Luminary of the National and Cultural Revival of Ukraine (about the Hutsul Theater of Hnat Khotkevych)]. *Narodna tvorchist ta etnohrafii*. № 4. 3–12. [In Ukrainian].

Shukhevych, S. 1991. *Moie zhyttia: Spohady* [My Life: Memoirs]. London: Ukrainska Vydavnycha Spilka. [In Ukrainian].

Yurii, M. 2023. Kulturno-osvitnia diialnist tovarystva «Prosvita» v umovakh pohranychchia Halychyny [The cultural and educational activities of the Prosvita Society in the borderlands of Halychyna] *Aktualni pytannia suspilnykh nauk ta istorii medytsyny*. № 1 (35). 25–29. DOI 10.24061/2411-6181.1.2023.370. [In Ukrainian].

Yasynska, N. 2003. *Vals z kotyliomom: nostalhiia chy nadiia* [Waltz with a cotillion: nostalgia or hope]? *Halychyna*. 2 serpnia. 7. [In Ukrainian].

Yasnovskyi, P. 1961. *Pid ridnym i pid chuzhym nebom: Spohady pionera* [Під рідним і під чужим небом: Спогади піонера]. Buenos Aires: Vydavnytstvo Yuliana Serediaka. [In Ukrainian].

УДК 94:[330.8:338.45:661.9](477.83/.86+438)«18/19»

P. B. Masuk

ORCID: 0000-0003-4969-7702

Львівський національний університет імені Івана Франка

R. Masyk

Ivan Franko National University of Lviv

ПЕРЕРОБКА ПРИРОДНОГО ГАЗУ В ГАЛИЧИНІ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

Natural Gas Processing in Galicia in the Interwar Period

Розглянуто організацію переробки природного газу в Галичині, яка була центром нафтогазової промисловості міжвоєнної Польщі. З'ясовано, що здебільшого з супутнього з нафтою газу виробляли газолін. Проаналізовано розвиток газолінової галузі в Галичині в першій половині ХХ ст. Описано виробництво зрідженого газу та його застосування у промисловості. Вивчено торгівлю продуктами переробки газу. З'ясовано, що Галичина стала центром газопереробної промисловості Польщі та одним із її осередків у Європі.

Ключові слова: міжвоєнна Польща, Галичина, газолін, зріджений газ, газова промисловість, економічна історія.

This article examines the organization of natural gas processing in Galicia, which served as the center of the gas industry in interwar Poland. Industrial processing of gas associated with oil began in the late 19th and early 20th centuries. Galician gas was primarily used to produce gasoline, for which Boryslav gas proved particularly well-suited. Gasoline plants began opening in the early 20th century, with the first such enterprises in Galicia established in Bytkiv (1913) and Boryslav (1914). The study reveals that development of the gasoline industry was most significantly influenced by the activities of Marian Wieleżyński and Władysław Szaynok, whose companies—most notably «Gazolina» — built a number of plants in the Boryslav oil field. By 1930, they had consolidated their gas processing operations at a single enterprise. The success of Wieleżyński and Szaynok encouraged other industrialists to begin processing natural gas into gasoline. With the stabilization of Polish finances in the mid-1920's, foreign oil firms became increasingly active in the gasoline industry, constructing additional plants to extract gasoline from the raw gas of their oil wells. Consequently, the number of gasoline plants grew steadily and production increased. All gasoline was blended with petrol, though this remained insufficient to meet domestic demand. Natural gas was also processed into other products. In 1922, «Gazolina» became the first company in Poland to sell liquefied gas under the name «gazol», initially in small volumes. Almost simultaneously, the «Małopolska» concern produced a similar product under the name «eteryna». Gazol was employed for carbonating water gas, heating residential areas and towns, fire torches, starting gas engines, welding copper and other metals, and cutting iron. This product found its most successful application at gas plants in Gdynia and Kolomyia. Other opportunities for natural gas utilization were also explored. During the 1930s, discussions emerged regarding the use of helium contained in Boryslav and Dashava natural gas for aviation and naval applications. From the early 1930s, «Gazolina» employed a method of reducing iron ores using products formed during the steam reforming of natural gas. Through the activities of Wieleżyński, Szaynok, and other industrialists during the interwar period, Galicia became the center of the gas processing industry not only in Poland but throughout Europe. The latest technologies were implemented there, and the products of Galician factories found markets far beyond Poland's borders.

Key words: interwar Poland, Galicia, gasoline, liquefied natural gas, gas industry, economic history.

Актуальність дослідження. У другій половині XIX ст. Галичина стала одним з центрів нафтової промисловості. Водночас довгий час тут недооцінювали вартість природного газу, який видобували разом з нафтою. Його вважали побічним продуктом й попросту спалювали в повітря. Природний газ часто спричиняв пожежі на нафтових свердловинах. Лише наприкінці XIX ст. вчені-хіміки почали вивчати можливості його використання. Ці дослідження заклали передумови до промислової переробки природного газу в Галичині, що з часом істотно збільшило рентабельність нафтогазових фірм краю, сприяло газифікації віддалених від родовищ міст й, зрештою, посилило енергетичну незалежність країни. Зважаючи на сучасну необхідність заощаджувати енергетичні й паливних ресурси, потрібно звертатися до досвіду минулого.

Організація переробки природного газу галицькими підприємцями у першій половині ХХ ст. може тут бути добрим прикладом. Попри відкриття доступу до нових джерел, ця тема майже не досліджена.

Аналіз історіографічної бази. Окремі питання історії нафтогазової промисловості в Галичині віддавна привертали увагу вчених. В радянській Україні розвиток цієї галузі у першій половині ХХ ст. вивчали Григорій Ковальчак, Яків Хонігсман та інші (Ковальчак, Г. 1973; Його ж. 1988; Хонігсман, Я. 1958, Його ж. 1971). Серед сучасних українських вчених історія нафтогазової промисловості стала предметом студій Володимира Клапчука, Романа Масика, Оксани Пасіцької (Masyk, R. 2021, s. 74–89; Idem. 2023, s. 102–117; Idem. 2024, s. 61–74; Клапчук, В. 2013; Масик, Р. 2017, с. 290–802; Його ж. 2023, с. 238–248; Пасіцька, О. 2019, с. 118–122). Не оминули увагою ці питання й іноземні вчені (Czastka, J. 1972; Davies, N. 1970, s. 283–289; Franaszek, P. 1986, s. 229–243; Idem. 2000, s. 311–332; Frank, A. 2005; Idem. 2011, s. 171–191; Majewski, M. W. 2009, s. 129–154; Morawski, W. 2017, s. 15–32). Разом з тим, не достатньо вивчено переробку природного газу в першій половині ХХ ст. Найдокладніше це описали польські історики Єжи Голембйовський (Gołębiowski, J. 1987, s. 301–313) і Казимир Нич (Nycz, K. 1995, s. 9–52). Між іншим, цієї теми торкалися Роман Белявський (Bielawski, R. 1994, s. 249–295), Р. Орлінський, Ч. Ярач і Ю. Зузак (Орлінський, Р., Ярач, Ч. & Зузак, Ю. 2004, с. 212–242). Окремо діяльність акціонерної спілки «Газолін» («Gazolina») описав Томаш Новіцький (Nowicki, T. 2023, s. 261–306)

Наукова новизна дослідження. До наукового обігу вперше введено джерела, які заповнюють прогалини в історії переробки природного газу в Галичині. Джерельну базу дослідження становлять матеріали з діяльності нафтогазових фірм й органів промислової влади Галичини, що зберігаються в Центральному державному історичному архіві України у Львові, державних архівах Івано-Франківської і Львівської областей; публікації у часописах організацій нафтогазової промисловості міжвоєнної Польщі.

Методологія дослідження базується на принципах історизму, логічності, наукової об'єктивності в оцінках минулого, критичного ставлення до наявних джерел. Зважаючи на ці принципи, у дослідженні використано методи аналізу, синтезу, узагальнення, що дало змогу з'ясувати можливості розвивати газопереробну промисловість в Галичині у міжвоєнний період, виокремити основні етапи становлення цієї галузі, прослідкувати торгівлю продуктами переробки природного газу. За допомогою системного й статистичного методів вдалося впорядкувати статистичні дані про переробку газу, визначити рентабельність й торговельні можливості підприємств цієї галузі.

Мета статті — проаналізувати промислову переробку природного газу в міжвоєнній Галичині; показати внесок у цю галузь місцевих вчених і підприємців, охарактеризувати торгівлю газоліном й зрідженим газом.

Виклад основного матеріалу. Промислову переробку супутнього з нафтою газу започаткували наприкінці XIX — на початку XX ст. Ще 1899 р. польський інженер-винахідник й нафтовий промисловець Вацлав Вольський отримав патент на виробництво газоліну³¹¹ — суміші легких рідких вуглеводнів. Його отримували дегазацією сирого нафтового газу, що містив багато легких вуглеводнів: пропан, бутан, пентан, гексан (Орлінський, Р., Ярач, Ч. & Зузак, Ю. 2004, с. 240; Nowicki, T. 2023, s. 294). У Галичині найкращою сировиною для виробництва газоліну був бориславський газ, гіршою — битківський, а ясельський містив лише метан³¹².

На початку XX ст. у світі почали відкривати газолінові заводи. В Галичині вперше запланували спорудити таке підприємство 1905 р. у Гумниськах біля Березова³¹³. 1910 р. там встановили установку з виробництва газоліну (Bielawski, R. 1994, s. 287), однак ця спроба не мала успіху. Спочатку газолінова

³¹¹ Szaynok W. Rentowność wyrobu gazoliny z gazu ziemnego // Przegląd gazowniczy. Październik 1921. № 10. S. 147.

³¹² Konopka J. Gazownictwo polskie i jego rozwój w świetle liczb i wykresów. Warszawa: Polski Instytut Graficzny Józef Zastowski, 1928. S. 48.

³¹³ Szaynok W. Rentowność wyrobu gazoliny z gazu ziemnego // Przegląd gazowniczy. Październik 1921. № 10. S. 147.

галузь розвивалася повільно, бо не було достатнього збуту й попит на «газовий бензин» повністю забезпечували нафтопереробні заводи³¹⁴.

З 1912 р. стан справ у газоліновій промисловості істотно змінився. Автомобілізація дала поштовх до розвитку цієї галузі. Протягом 1910–1917 рр. виробництво нафти-сирцю в США зросло на 63%, а число автомобілів — на 890%. У той час там зросло і виробництво газоліну з природного газу на 550%, а ціна на цей продукт — на 160%³¹⁵.

Врешті, перший газоліновий завод збудували і в Галичині. Його відкрили 1913 р. в Биткові. Це підприємство працювало недовго, бо поблизу нього видобували мало природного газу³¹⁶. Успішнішою була переробка супутнього нафтового газу в бориславському родовищі. На початку XX ст. підприємець Мар'ян Вележинський, використовуючи апарат Орсата, почав вивчати властивості цього газу. Він виявив у його складі багато легких вуглеводнів: пропану, бутану, пентану, гексану, які можна було зріджувати запатентованим В. Вольським методом завдяки набагато вищим температурам газового переходу, ніж у метану та етану, що давало змогу відокремлювати ці компоненти «газового бензину» від «осушеного» газу. Це відкриття спонукало М. Вележинського зібрати на платформі, запряженій кіньми, невелику установку для дегазації (за патентом В. Вольського). Її промисловець перевозив від свердловини до свердловини, де брав проби газу, й пізніше вивчав вміст у ньому газоліну³¹⁷.

Ці дослідження створили передумови для будівництва в Бориславі «Підприємством природного газу, інж. Мар'ян Вележинський» («Zakład Gazu Ziarnego, inż. Marian Wieleżyński») газолінового заводу (Gołębiowski, J. 1987, s. 302; Nycz, K. 1995, s. 18). Знання дослідник удосконалив 1913 р. під час

³¹⁴ Ibidem. S. 145–146.

³¹⁵ Звіти про діяльність товариства // Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі — ЦДІАЛ України). Ф. 223. Оп. 1. Спр. 5. Арк. 1–2; Szaynok W. Rentowność wyrobu gazoliny z gazu ziemnego // Przegląd gazowniczy. Październik 1921. № 10. S. 146.

³¹⁶ Szaynok W. Rentowność wyrobu gazoliny z gazu ziemnego // Przegląd gazowniczy. Październik 1921. № 10. S. 147.

³¹⁷ Wieleżyński L. Wspólna praca wspólny plon. Życie i dzieło mądrego człowieka. Oprac. Nowicki T., Rachwał P. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II; Fundacja Niepodległości, 2023. S. 90–91.

подорожі до США, куди їздив разом з товаришем Владиславом Шайноком. Між іншим, там польські підприємці вивчали роботу й газолінових заводів³¹⁸. Зрештою, навесні 1914 р. в Бориславі розпочало роботу підприємство з виробництва газоліну, яке будували п'ять місяців, витративши 75 тис. корон³¹⁹. Започаткувавши виробництво на заводі, його власники почали активно шукати сировину по всьому бориславському родовищі. Вони укладали угоди з нафтовими фірмами на право виділяти на їхніх шахтах з сирого нафтового газу газолін. Пізніше нафтовикам повертали сухий газ й платили приблизно 5 галерів за кожен кілограм виробленого газоліну³²⁰. Сухий газ виробники газоліну постачали газопроводами, які наприкінці 1910-х рр. мали довжину майже 10 км³²¹.

Перший газоліновий завод у Бориславі спочатку міг виробляти 20 т газоліну на місяць, а після реконструкції 1928 р. — 80 т/місяць (Nysz, K. 1995, s. 18). М. Вележинський згадував як газолін, вироблений на заводі в Бориславі, продавали в роки Першої світової війни. Його перевозили кіньми до Львова, бо в залізничних вагонах було заборонено, оскільки бочки для транспортування газоліну влада не визнавала безпечними. А вже у Львові В. Шайнок продавав його споживачам де б вдалося. Така торгівля дала фірмам М. Вележинського та В. Шайнока змогу пережити роки війни³²².

Вбачаючи можливості розширювати виробництво, ще в роки Першої світової війни спілка «Газолін» («Gazolina»), якою так само управляли М. Вележинський та В. Шайнок, купила шахту «Дембовський І» («Dembowski I») в Тустановичах і на її території разом з «Підприємством природного газу, інж. М. Вележинський» почала будувати другий у

³¹⁸ ЦДІАЛ України. Ф. 223. Оп. 1. Спр. 5. Арк. 2.

³¹⁹ ЦДІАЛ України. Ф. 223. Оп. 1. Спр. 5. Арк. 7.

³²⁰ ЦДІАЛ України. Ф. 223. Оп. 1. Спр. 5. Арк. 3.

³²¹ ЦДІАЛ України. Ф. 223. Оп. 1. Спр. 5. Арк. 20 зв.

³²² Wieleżyński L. Wspólna praca wspólny plon. Życie i dzieło mądrego człowieka. Oprac. Nowicki T., Rachwał P. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II; Fundacja Niepodległości, 2023. S. 197.

бориславському родовищі газоліновий завод (Gołębiowski, J. 1987, s. 302)³²³. Війна затримала початок роботи цього підприємства: завод хотіли запустити в липні 1917 р.³²⁴, однак він запрацював аж 31 грудня 1918 р.³²⁵ Його спорудили протягом 18 місяців, витративши вже 500 тис. корон³²⁶. Потужність перших двох газолінових заводів спочатку була дуже мала — від 20 до 40 т газоліну на місяць (Gołębiowski, J. 1987, s. 303).

Успіхи М. Вележинського спонукали інших промисловців почати переробляти природний газ на газолін. 1918 р. це в Тустановичах спробувала реалізувати фірма «Галичина» («Galicja»). А наступного року «Союзні підприємства природного газу і газоліну» («Związkowe zakłady gazu ziemnego i gazoliny») спорудили там завод, який обладнали системою німецької компанії «Лінде» («Linde»). Однак ці спроби не мали істотного успіху³²⁷.

Отож, до кінця 1910-х рр. лише М. Вележинському вдалося налагодити переробку природного нафтового газу до газоліну. Водночас його фірми на невеликому нафтопереробному заводі в Губичах біля Борислава, яким управляв Ігнацій Пйонткевич, проводили дослідження зі змішування газоліну з бензином й таким чином хотіли вдосконалити продукт, придатний як пальне до автомобілів³²⁸. 1921 р. в Губичах почали перебудовувати завод, щоб ще більше його пристосувати до потреб газолінової галузі³²⁹. Так само вдосконалювали техніку, яку використовували на газолінових заводах. Наприклад, на початку 1922 р. в Америці закупили модернізовані вакуумні насоси³³⁰.

Істотні зміни в газоліновій промисловості Галичини сталися в середині 1923 р., коли фірма «Галичина» збудувала завод на території своєї шахти

³²³ ЦДІАЛ України. Ф. 223. Оп. 1. Спр. 5. Арк. 11; Sprawozdanie «Gazu Ziemnego» spółki z ogr. por. we Lwowie za rok 1916. Lwów, 1917. S. 4–5.

³²⁴ Sprawozdanie «Gazu Ziemnego» spółki z ogr. por. we Lwowie za rok 1916. Lwów, 1917. S. 5.

³²⁵ ЦДІАЛ України. Ф. 224. Оп. 1. Спр. 5. Арк. 8.

³²⁶ Там само. Арк. 7–8.

³²⁷ Szaynok W. Rentowność wyrobu gazoliny z gazu ziemnego // Przegląd gazowniczy. Październik 1921. № 10. S. 147.

³²⁸ Wieleżyński L. Wspólna praca wspólny plon. Życie i dzieło mądrego człowieka. Oprac. Nowicki T., Rachwał P. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II; Fundacja Niepodległości, 2023. S. 198.

³²⁹ ЦДІАЛ України. Ф. 223. Оп. 1. Спр. 5. Арк. 22.

³³⁰ Gaz ziemny. 1922. № 3. S. 2.

«Софія» («Zofia») в Мразниці. На цьому підприємстві Александр Сичень вперше встановив обладнання, яке давало змогу використовувати активоване вугілля для адсорбції газоліну з природного газу. Встановлення таких установок було інновацією, тому влада затримувала надання «Галичині» дозволів на їх застосування — підприємство самочинно розпочало роботу в липні, а офіційні документи отримало аж восени 1923 р.³³¹ Пізніше метод адсорбції газоліну, який започаткував А. Сичень, застосовували приблизно 80% газолінових заводів міжвоєнної Польщі (Bielawski, R. 1994, s. 288)³³². Придатне для цього вугілля здебільшого імпортували (в середині 1920-х рр. приблизно 20 т вугілля щороку)³³³.

Спілка «Газолін» залишалася лідером у газоліновій галузі. У червні 1924 р. ця фірма за проєктом Бруно Шиманського збудувала в Бориславі свій третій завод, який вже до кінця року виробив 600 т газоліну (Nowicki, T. 2023, s. 294). Намагаючись будувати все більше підприємств з виробництва газоліну, М. Вележинський почав використовувати різні методи його адсорбції. Це призвело до незадовільних результатів деяких нових підприємств. Так, невдовзі після відкриття занепав четвертий завод спілки «Газолін». Нерентабельними були спроби використання вугілля для адсорбції газоліну на заводі фірми «Міжміські газопроводи» («Międzydzielowe gazociągi»), який збудувала німецьке акціонерне товариство «Металбанк» («Metallbank»)³³⁴. Можливо, з цієї причини підприємства М. Вележинського надавали перевагу застосуванню інших методів виробництва газоліну. Так, в середині 1920-х рр. Б. Шиманський

³³¹ Дело о рассмотрении решения о предоставлении Галицийскому товариществу по переработки нефти в Бориславе права открытия фабрики по переработки нефтепродуктов, газоліна в Мразнице // Державний архів Львівської області (далі — ДАЛО). Ф. 1, Оп. 18, Спр. 240, Арк. 1–48; Metzis J. Przyczynek do historii przemysłu naft. w Polsce. Przemysł rafineryjny w okręgu Drohobycz — Borysław // Przemysł naftowy. № 23. 23 grudnia 1930. S. 512.

³³² Mikucki T. Nasz przemysł naftowy w ciągu ostatniego dwudziestolecia // Przemysł naftowy. № 21. 10 listopada 1938. S. 579.

³³³ Konopka J. Gazownictwo polskie i jego rozwój w świetle liczb i wykresów. Warszawa: Polski Instytut Graficzny Józef Zastowski, 1928. S. 50.

³³⁴ Wieleżyński L. Wspólna praca wspólny plan. Życie i dzieło mądrego człowieka. Oprac. Nowicki T., Rachwał P. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II; Fundacja Niepodległości, 2023. 176; Wspólna praca — wspólny plan. W dwudziestopięciolecie S. A. «Gazolina» (1912–1937). Lwów: S. A. Książnica — Atlas we Lwowie, 1937. S. 41.

спроєктував завод, на якому газ переробляли абсорбцією за допомогою фракцій газойлю (дизпалива) відповідно до способу, який 1920 р. запатентував львівський учений Ігнацій Мосцицький. Це підприємство мало стати центральним і сконцентрувати виробництво спілки «Газолін». Його спорудили на місці, де колись діяв завод, споруджений німецькою фірмою «Металбанк». Це підприємство переробляло весь одержаний із родовищ і куплений спілкою «Газолін» природний газ. До жовтня 1930 р. фірма закрила всі свої інші заводи. Це дало змогу збільшити продуктивність і зменшити виробничі витрати³³⁵. Фірма планувала наростити потужності центрального заводу до 500 т газоліну на місяць, постійно вдосконалюючи технології переробки газу. Водночас обладнали нові стабілізаційні колони для відділення пропану і бутану, з яких виробляли зріджений газ (Nowicki, T. 2023, s. 294–295). Після запуску центрального заводу, «Газолін» зміг забезпечувати виробництво на рівні 5 360 т газоліну на рік. З часом потужність зменшилася у зв'язку зі збільшенням газолінових заводів інших фірм й падінням видобутку сирого газу в бориславському родовищі. Попри те, спілка «Газолін» відігравала важливу роль у виробництві «газового бензину». 1936 р. ця фірма одержала 3 790 т, що становило приблизно 10% від усього газоліну, виробленого в Польщі³³⁶.

Зі стабілізацією в середині 1920-х рр. польських фінансів активніше газоліновою галуззю почали займатися іноземні нафтові фірми («Галичина», «Нафта», «Прем'єр», «Сільва Плана» та інші). Вони будували все більше газолінових заводів, щоб «осушувати» сирий газ зі своїх нафтових шахт³³⁷. Таким чином кількість газолінових заводів постійно зростала й збільшувалося

³³⁵ Sprawozdanie Zarządu S. A. «Gazolina» za r. 1930 // Nafta. № 4. kwiecień 1931. S. 103; Wieleżyński L. Wspólna praca wspólny plan. Życie i dzieło mądrego człowieka. Oprac. Nowicki T., Rachwał P. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II; Fundacja Niepodległości, 2023. S. 144, 176; Wspólna praca — wspólny plan. W dwudziestopięciolecie S. A. «Gazolina» (1912–1937). Lwów: S. A. Książnica — Atlas we Lwowie, 1937. S. 19, 41.

³³⁶ Wspólna praca — wspólny plan. W dwudziestopięciolecie S. A. «Gazolina» (1912–1937). Lwów: S. A. Książnica — Atlas we Lwowie, 1937. S. 43

³³⁷ Дело о строительстве предприятий для производства газоллина на территории нефтяных скважин в Галиции // ДАЛО. Ф. 1. Оп. 18. Спр. 557. Арк. 1–27; Спр. 558. Арк. 1–40; Wieleżyński L. Wspólna praca wspólny plan. Życie i dzieło mądrego człowieka. Oprac. Nowicki T., Rachwał P. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II; Fundacja Niepodległości, 2023. S. 176; Wspólna praca — wspólny plan. W dwudziestopięciolecie S. A. «Gazolina» (1912–1937). Lwów: S. A. Książnica — Atlas we Lwowie, 1937. S. 19.

виробництво. Особливо це спостерігалось в середині 1920-х рр. Так, 1923 р. виробили газоліну в 2,25 раза більше, ніж 1922 р. Відкриття нових газолінових заводів призвело до того, що 1931 р. виробили в понад 44 рази більше, ніж 1922 р. В 1930-х рр. виробництво газоліну в Польщі стабілізувалося в межах приблизно 38–40 тис. т газоліну в рік. Лише в середині цього десятиліття виробництво газоліну дещо зменшилося. Це пояснюється малим внутрішнім споживанням автомобільного пального й низькою його ціною на чужоземних ринках³³⁸. Від 1937 р. збільшувалося виробництво газоліну через зростання попиту на паливні матеріали. Весь газолін почали змішувати з бензином, якого не вистачало для покриття внутрішнього попиту³³⁹ (див. таблиця 1).

Таблиця 1³⁴⁰

**Газопереробна промисловість Польщі
за даними Міністерства промисловості й торгівлі.**

Рік	Чинних заводів газоліну наприкінці року	Переробка природного газу в тис м ³	Маса в кг газоліну з 100 м ³ газу	Виробництво газоліну, т	Виробництво скрапленого газу, т
1919	2	3585	12,9	463	-
1920	2	4684	12,7	593	-
1921	2	5265	12,6	661	-
1922	3	6950	13,3	922	-
1923	5	19077	10,9	2075	-
1924	5	42376	8,1	3435	-
1925	15	116249	8,4	9793	-
1926	16	186141	9,7	18044	-
1927	18	248415	11,2	27794	-
1928	19	259205	12,3	31855	8
1929	20	277083	12,5	34504	38
1930	20	286148	13,5	38518	59
1931	23	277626	14,8	40981	127

³³⁸ Отчет о нефтяной промышленности за 1936 г. // ЦДІАЛ України. Ф. 207. Оп. 1. Спр. 1046. Арк. 5; Переписка с нефтяными фирмами и учреждениями по организационным и административным вопросам // ЦДІАЛ України. Ф. 207. Оп. 1. Спр. 117. Арк. 6; Mikucki T. Polski przemysł naftowy w r. 1935 // Przemysł naftowy. № 1. 10 stycznia 1936. S. 9.

³³⁹ ЦДІАЛ України. Ф. 207. Оп. 1. Спр. 117. Арк. 5; Kozicki J. Obecna sytuacja gospodarcza przemysłu // Przemysł naftowy. № 10. 28 maja 1938. S. 247; Polska gospodarka naftowa w punkcie zwrotnym // Przemysł naftowy, № 14, 25 lipca 1939. S. 386.

³⁴⁰ Mały rocznik statystyczny. № 10. 1939. S. 129; Polski przemysł naftowy: statystyka za lata 1918–1933. Lwów: Krajowe Tow. Naftowe, 1934. S. 39; Przemysł naftowy // Polska gospodarcza. № 4. 28 stycznia 1939. S. 138; № 19. 13 maja 1939. S. 751; Salomon de Friedberg H. Dwudziestolecie polskiego przemysłu naftowego // Polska gospodarcza. № 46. 12 listopada 1938. S. 1624.

1932	25	251202	15,5	38833	350
1933	26	279189	15,1	42120	561
1934	26	280 725	14,5	40 738	755
1935	26	272 205	13,9	37 773	1 188
1936	25	262 873	14,6	38 403	1 621
1937	28	269 153	14,5	39 060	2 135
1938	28	279 592	14,6	40 864	2 065

Більшість газоліну виробляли в дрогобицькому гірничому окрузі (див. таблиця 2). 1933 р. за даними Станіслава Ольшевського в Польщі було 27 підприємств, що виробляли «газовий бензин» (за повідомленнями Міністерства промисловості й торгівлі — 26 — *Р. М.*): три — на шахтах кросненського родовища, три — на нафтопереробних заводах у Глініку Мар'ямпольському, Дрогобичі та Єдликах; 13 — на копальнях бориславського родовища, три — в Східниці, одне — в Ріпному і чотири — в Биткові³⁴¹. Газолінові заводи в бориславському родовищі були дуже розкидані. З. Біліховський 1938 р. зауважував, що їх вартувало сконцентрувати на меншій відстані один від одного. У тому ж році бориславського газу на газолін переробляли приблизно 214 м³/хв³⁴².

Таблиця 2³⁴³

Виробництво газоліну (в кг) в гірничих округах

Рік	Дрогобич	Станіс- лав	Ясло
1914	149 600	-	-
1915	228 200	-	-
1916	408 900	20 000	-
1917	330 000	-	-
1918	491 900	-	-
1919	449 300	-	-
1920	593 000	-	-
1926	17 149 844	894 331	-
1927	25 287 961	2 496 192	-
1928	28 931 005	2 923 935	-
1929	31 586 974	2 917 502	-
1930	34 903 905	3 392 505	197 240

³⁴¹ Olszewski S. Gaz ziemny na przedgórzu Karpat Wschodnich w Polsce // Przemysł naftowy. № 13. 10 lipca 1934. S. 346.

³⁴² Стаття директора Білоховського «Проблеми розвитку нафтяної промисловості» // ЦДІАЛ України. Ф. 532. Оп. 1. Спр. 209. Арк. 12.

³⁴³ Mikucki T. Polski przemysł naftowy w r. 1935 // Przemysł naftowy. № 1. 1936. 9; Polski przemysł naftowy: statystyka za lata 1918–1933. Lwów: Krajowe Tow. Naftowe, 1934. S. 39; Szaynok W. Rentowność wyrobu gazoliny z gazu ziemnego // Przegląd gazowniczy. Październik 1921. № 10. S. 147.

1931	36 140 120	3 384 970	1 455 932
1932	33 257 716	3 053 045	2 521 915
1933	34 924 813	3 020 301	4 033 312
1934	33 349 333	2 952 171	4 436 585

Організовувати торгівлю газоліном почали М. Вележинський і В. Шайнок 1914 р., продаючи бочки з цим продуктом на львівському ринку. З часом готували суміш газоліну з бензином, яку використовували як автомобільне паливе. Спілка «Газолін» обмінювала у нафтопереробних заводів свою продукцію на бензин, що дало їй змогу виробляти таке паливе. Вона розбудовувала торгівельну мережу, заснувавши відділення у Варшаві, Гдині, Лодзі й Познані³⁴⁴.

Виробників газоліну часто вважали окремою групою нафтової промисловості. Цим займалися й фірми, що входили до монопольних об'єднань, й окремі підприємства, що їх ігнорували (найбільше — «Газолін»). За підрахунками Станіслава Шьоця, на початку 1930-х рр. фірми нафтопереробного картелю виробляли приблизно 32 тис. т газоліну в рік, а інші — приблизно 9 тис. т/рік. Незалежні від картелю виробники газоліну отримували немалі прибутки, оскільки всю продукцію реалізовували на внутрішньому ринку, витісняючи більше бензину на менше вигідні зовнішні ринки³⁴⁵. З часом нафтопереробні заводи почали відмовлятися обмінюватися з фірмою «Газолін» своїми продуктами, намагаючись змусити її вступити до картелю³⁴⁶.

До 1932 р. газолін було вигідніше продавати, ніж природний газ (Nycz, K. 1995, s. 21). Стан справ змінив «нафтовий закон», який змусив виробників газоліну сплачувати за звільнення від обов'язку експортувати свої продукти у фонд підтримки нафтовидобутку. Подібний «податок» також сплачували

³⁴⁴ Wieleżyński L. Wspólna praca wspólny plon. Życie i dzieło mądrego człowieka. Oprac. Nowicki T., Rachwał P. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II; Fundacja Niepodległości, 2023. S. 176–177; Wspólna praca — wspólny plon. W dwudziestopięciolecie S. A. «Gazolina» (1912–1937). Lwów: S. A. Książnica — Atlas we Lwowie, 1937. S. 43–44.

³⁴⁵ Shätzel S. Nowa organizacja przemysłu naftowego // Przemysł naftowy. № 8. 25 kwietnia 1932. S. 198–199.

³⁴⁶ Wieleżyński L. Wspólna praca wspólny plon. Życie i dzieło mądrego człowieka. Oprac. Nowicki T., Rachwał P. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II; Fundacja Niepodległości, 2023. S. 176–177.

найменші нафтопереробні заводи³⁴⁷, однак підприємства виробників газоліну були, на відміну від них, часто інтегральною частиною шахт й створені для підвищення рентабельності нафтовидобувних підприємств, часто використовували цей продукт лише для власного вжитку³⁴⁸.

З іншого боку, в середині 1930-х рр. виробники газоліну з бориславського родовища, змовившись, почали диктувати нафтовидобувній промисловості ціну за їхній сирий газ. Наприклад, 1936 р. ціна такого газу коштувала приблизно 7 грошів, а його продавали за 6 (дашавський газ тоді коштував 2 гроші). Газолінові заводи хотіли ще більше знизити ціну. Нафтовидобувні фірми опинилися в скрутному становищі, бо від свого газу не могли отримати жодних доходів. Це призводило до того, що виробники супутнього нафтового газу почали попросту його спалювати, бо стало невигідно це паливо продавати³⁴⁹. Ситуацію вдалося частково вирішити лише під примусом уряду³⁵⁰.

До середини 1920-х рр. виробники газоліну намагалися однаково шукати собі ринки збуту і в Польщі, і за кордоном. З істотною розбудовою галузі, майже весь газолін на місці змішували з бензином³⁵¹. Спочатку ціни на це паливо істотно зростали. Лише за 1927 р. вони піднялися з 45 до 53 \$ за тонну палива³⁵², а на початку 1928 р. — до 54 \$³⁵³. З початком Великої депресії ціни на газолін почали знижуватися. Хоч його і виробляли більше, але на продажі цього товару отримували менше прибутків (див. таблиця 3)

Таблиця 3³⁵⁴

Вартість польського газоліну в тис. злотих

Рік	Вартість	% у порівнянні з 1928 р.
-----	----------	--------------------------

³⁴⁷ Wiadomości bieżące // Nafta. № 8–9. Sierpień — wrzesień 1933. S. 164; Wojciechowski B. O funduszu wiertniczym // Nafta. № 3–4. Marzec — kwiecień 1932. S. 79.

³⁴⁸ Stanowisko Z. P. P. N. w sprawie małych gazolinian // Nafta. № 1. Styczeń 1936. S. 4–5.

³⁴⁹ Metody przemysłu gazolinowego // Nafta. № 10. Październik 1936. S. 282; Suchestow M. Sprawa gazowa w zagłębiu boryslawskim // Nafta. № 1. Styczeń 1936. S. 7–10; Sprawa gazowa w Boryslawiu // Nafta. № 9. Wrzesień 1936. S. 249–253.

³⁵⁰ Sprawy naftowe w Sejmie // Nafta. № 1–2. Styczeń — luty 1937. S. 5, 8.

³⁵¹ Polski przemysł naftowy: statystyka za lata 1918–1933. Lwów: Krajowe Tow. Naftowe, 1934. S. 39; Salomon de Friedberg H. Dwudziestolecie polskiego przemysłu naftowego // Polska gospodarcza. № 46. 12 listopada 1938. S. 1626.

³⁵² Konopka J. Gazownictwo polskie i jego rozwój w świetle liczb i wykresów. Warszawa: Polski Instytut Graficzny Józef Zastowski, 1928. S. 50; Przemysł naftowy // Przemysł i handel. № 6. 4 lutego 1928. S. 217.

³⁵³ Przemysł naftowy // Przemysł i handel. № 22. 26 maja 1928. S. 902.

³⁵⁴ Wydajność szybów naftowych (na podstawie danych M. P. i H.) // Przemysł naftowy. № 21. 10 listopada 1935. S. 645.

1928	16 694	100
1929	18 502	110,83
1930	20 581	123,28
1931	16 216	97,14
1932	14 115	84,55
1933	12 775	76,52
1934	11 703	70,10
1935	10 631	63,68

У другій половині 1930-х рр. ціни на газолін залежали від цін на бензин й знижувалися відповідно до політики уряду, спрямованої на здешевлення промислових товарів³⁵⁵.

Природний газ переробляли й на інші продукти. Ще в березні 1917 р. І. Мосцицький винайшов і запатентував систему, яка давала змогу не лише убезпечити від втрат під час виробництва газоліну, але й отримувати 10–20% продукту, який складався з пропану, бутану та інших легких вуглеводнів. Ідею І. Мосцицького спочатку активно застосовували в США³⁵⁶. Першою в Польщі зріджений газ 1922 р. почала в невеликих об'ємах продавати фірма «Газолін»³⁵⁷. 1928 р. вона вдосконалила обладнання на своєму НПЗ в Губичах³⁵⁸ й змогла більше виробляти зріженого газу під назвою «газол» («gazol»). Цей продукт складався переважно з пропану, бутану та ізобутану (Орлінський, Р., Ярач, Ч. & Зузак, Ю. 2004, с. 241)³⁵⁹ з теплотворною здатністю 25 000 ккал/м³ й густиною 2 кг/м³³⁶⁰. Майже в той самий час подібний продукт, але вже під назвою «етерина» («eteryna») виробляв концерн «Малопольща» («Małopolska»)³⁶¹.

«Газол» транспортували в сталевих балонах чи бочках місткістю до однієї тонни, які випробували на тиск до 25 атм. З цих ємностей його відбирали через

³⁵⁵ Mikucki T. Kopalnictwo naftowe w r. 1936 // Przemysł naftowy. № 3. 10 lutego 1937. S. 59; Idem. Polski przemysł naftowy w r. 1935 // Przemysł naftowy. № 1. 10 stycznia 1936. S. 9.

³⁵⁶ Wieleżyński L. Wspólna praca wspólny plon. Życie i dzieło mądrego człowieka. Oprac. Nowicki T., Rachwał P. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II; Fundacja Niepodległości, 2023. S. 164; Wieleżyński M. O gazolu // Gaz i woda. № 5. Maj 1929. S. 86.

³⁵⁷ Wieleżyński L. Wspólna praca wspólny plon. Życie i dzieło mądrego człowieka. Oprac. Nowicki T., Rachwał P. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II; Fundacja Niepodległości, 2023. S. 164.

³⁵⁸ Wieleżyński M. O gazolu // Gaz i woda. № 5. Maj 1929. S. 86.

³⁵⁹ Wieleżyński M. Rola przemysłu gazu ziemnego w rozwoju gazownictwa // Gaz i woda. № 6. Czerwiec 1932. S. 147–148; Wiadomości bieżące // Gaz i woda. № 12. Grudzień 1928. S. 291.

³⁶⁰ Witkiewicz R. Gaz ziemny jako źródło energii // Gaz i woda. № 8. Sierpień 1930. S. 195.

³⁶¹ Zaborowski W. Zastosowanie praktyczne lekkich węglowodorów otrzymanywanych jako produkt uboczny przy stabilizacji gazoliny // Gaz i woda. № 9. Wrzesień 1932. S. 242.

редукційні клапани. «Газол» застосовували для карбонізації водяного газу, опалення присадибних ділянок й містечок, пожежних факелів, запуску газових двигунів, зварювання міді та інших металів, різання заліза³⁶².

Зріджений газ можна було транспортувати до віддалених від родовищ місцевостей. Найуспішніше використовували цей продукт на газових заводах у Гдині й Коломій. Шукаючи можливості збуту зрідженого газу, М. Вележинський в середині 1920-х рр. звернув увагу на можливості на цьому паливі забезпечувати роботу міського газового заводу в Гдині. Від імені спілки «Газолін» він просив міністра промисловості й торгівлі Еугеніуша Квятковського надати концесію на будівництво цього підприємства. М. Вележинський пропонував, щоб замість паливного газу з вугілля (теплотворна здатність 4 200 ккал/м³) постачати мешканцям Гдині бориславський «газол» (після змішування з повітрям в пропорції 1:5 — 5 200 ккал/м³). Через спротив виробників паливного газу домогтися свого галицькому підприємцю вдалося частково. Фірма «Газолін» отримала концесію на газовий завод в Гдині за умови, що «газол» змішуватимуть не з повітрям, а з газом, отриманим з вугілля³⁶³. 1930 р. спілка уклала угоду з магістратом на будівництво «Газового підприємства у Гдині» («Zakład Gazowy w Gdyni»). Його статутний капітал становив 100 тис. злотих; 95% акцій отримала фірма «Газолін»³⁶⁴. 1931 р. збудували газовий завод й проклали внутрішню міську газотранспортну мережу (22,5 км)³⁶⁵. Керувати цим підприємством став син М. Вележинського Ігнацій. Газовий завод у Гдині запустили в жовтні 1931 р.³⁶⁶ (за іншими відомостями — в березні 1932 р.³⁶⁷). Використання газу

³⁶² Wieleżyński M. O gazolu // Gaz i woda. № 5. Maj 1929. S. 86–87; Idem. Rola przemysłu gazu ziemnego w rozwoju gazownictwa // Gaz i woda. № 6, Czerwiec 1932. S. 147–148; Wiadomości bieżące // Gaz i woda. № 12. Grudzień 1928. S. 291; Witkiewicz R. Gaz ziemny jako źródło energii // Gaz i woda. № 8. Sierpień 1930. S. 195; Zaborowski W. Zastosowanie praktyczne lekkich węglowodorów otrzymywanych jako produkt uboczny przy stabilizacji gazoliny. // Gaz i woda. № 9. Wrzesień 1932. S. 242–245.

³⁶³ Wieleżyński L. Wspólna praca wspólny plon. Życie i dzieło mądrego człowieka. Oprac. Nowicki T., Rachwał P. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II; Fundacja Niepodległości, 2023. S. 203.

³⁶⁴ Sprawozdanie Zarządu S. A. «Gazolina» za r. 1930. // Nafta. № 4. Kwiecień 1931. S. 106.

³⁶⁵ Sprawozdanie Zarządu S. A. «Gazolina» za rok 1931 // Nafta. № 3–4. Marzec — kwiecień 1932. S. 101.

³⁶⁶ Wieleżyński L. Wspólna praca wspólny plon. Życie i dzieło mądrego człowieka. Oprac. Nowicki T., Rachwał P. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II; Fundacja Niepodległości, 2023. S. 204.

³⁶⁷ Sprawozdanie Zarządu S. A. «Gazolina» za rok 1932 // Nafta. № 4. Kwiecień 1933. S. 82.

(«газол» змішаний з паливним газом) в Гдині постійно зростало: 1932 р. — 43 406 м³, 1933 — 148 653, 1934 — 157 774, 1935 — 251 685, 1936 — 383 207³⁶⁸. Відповідно туди все більше постачали «газолу», наприклад: 178,4 т 1933 р. і 460 т 1936 р. (65,52% його виробництва на центральному заводі спілки «Газолін» в Бориславі)³⁶⁹. Крім Гдині, зріджений газ фірма використовувала у роботі газового заводу в Коломиї³⁷⁰. У другій половині 1920-х рр. спілка «Газолін» також постачала «газол» для освітлення залізничних вагонів³⁷¹. Виробництво зрідженого газу в Польщі постійно зростало. Все більше його продавали на закордонних ринках (див. таблиця 4). Наприклад, «газол» експортували до Бельгії, Палестини і Сирії (Nysz, K. 1995, s. 23). На можливості використовувати зріджений газ все частіше звертало увагу господарське самоврядування. Наприклад, 8 листопада 1935 р. гірничо-нафтова комісія Промислово-торгової палати у Львові закликала активніше його використовувати в промисловості³⁷².

Таблиця 4³⁷³

Виробництво й експорт зрідженого природнього газу в Польщі (у тоннах).

Рік	Все виробництво	Експорт
1928	8	-
1929	38	-
1930	59	-
1931	127	-
1932	350	-
1933	561	-
1934	755	7,8
1935	1 188	108,0
1936	1 621	122,0
1937	2 135	294,3

³⁶⁸ Wspólna praca — wspólny plan. W dwudziestopięciolecie S. A. «Gazolina» (1912–1937). Lwów: S. A. Książnica — Atlas we Lwowie, 1937. S. 44.

³⁶⁹ Wieleżyński L. Wspólna praca wspólny plan. Życie i dzieło mądrego człowieka. Oprac. Nowicki T., Rachwał P. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II; Fundacja Niepodległości, 2023. S. 213.

³⁷⁰ Sprawozdanie Zarządu S. A. «Gazolina» za rok 1932 // Nafta. № 4. Kwiecień 1933. S. 82.

³⁷¹ Договор «Нефтяного банка» с дирекцией железной дороги во Львове о доставке газа для освещения железнодорожных вагонов и переписка с ней по этому вопросу // ЦДІАЛ України. Ф. 246. Оп. 1. Спр. 21. Арк. 1–15.

³⁷² Ankiety, konferencje i posiedzenia // Wiadomości gospodarcze. № 22. 16 listopada 1935. S. 317.

³⁷³ Sulimirski S. Udział przemysłu gazu ziemnego w gazyfikacji Polski w okresie 20-lecia // Gaz, woda i technika sanitarna. № 1. Styczeń 1939. S. 27.

Вивчали й інші можливості використовувати природний газ. У 1930-х рр. міркували про застосування гелію, який містився у бориславському й дашавському природному газі. Його можна було використовувати в авіації й на військовому флоті ³⁷⁴. В машинній лабораторії Львівської Політехніки й Газовому Інституті у Львові вивчали можливості переробки природного газу на водень ³⁷⁵.

Від початку 1930-х рр. фірма «Газолін» застосовувала метод відновлення залізних руд за допомогою продуктів, що утворюються під час парового риформінгу природного газу. Ще в червні 1934 р. фірма розробила патент на такий спосіб відновлення залізних руд, який отримала в січні 1936 р. Після цього недалеко від Дашави спілка «Газолін» запустила дослідний металургійний завод з виробництва заліза. Тоді ж фірма купила в жидачівському повіті землю, де планувала викопати залізорудну шахту (Nowicki, T. 2023, s. 299–300).

На підставі викладеного матеріалу можна зробити деякі висновки. Довший час належним чином не оцінювали вартість нафтового природного газу і його попросту спалювали в повітря. Переробляти супутній з нафтою газ почали лише наприкінці XIX — на початку XX ст. Здебільшого з нього виробляли газолін. Розвиток газолінової галузі в Галичині передусім пов'язаний з діяльністю фірм польських промисловців М. Вележинського і В. Шайнока. Їхні успіхи спонукали інших підприємців у середині 1920-х рр. зайнятися переробкою нафтового газу. Це призвело до істотного збільшення виробництва газоліну в Галичині. Одночасно вдосконалювали технології, які застосовували на газолінових заводах. Здебільшого газолін змішували з бензином, менше — імпортували. У міжвоєнній Польщі також виробляли зріджений природний газ, відомий під назвами «газол» і «етерина». Це сприяло газифікації віддалених від родовищ місцевостей. Зріджений газ використовували на газівнях у Гдині й Коломії. У 1930-х рр. розмірковували про застосування в авіації й на військовому флоті

³⁷⁴ Olszewski S. Gaz ziemny na przedgórzu Karpat Wschodnich w Polsce // *Przemysł naftowy*. № 13. 10 lipca 1934. S. 346.

³⁷⁵ Sulimirski S. Potrzeba organizacji przemysłu gazu ziemnego w Polsce // *Przemysł naftowy*. № 3. 10 lutego 1932. S. 67.

гелію, що містився у галицькому природному газі. В результаті Галичина стала одним із центрів промислової переробки природного газу не лише в Польщі, а й у Європі.

Клапчук, В. 2013. *Корисні копалини Галичини: видобування та переробка*. Івано-Франківськ: Фоліант.

Ковальчак, Г. 1973. *Індустріальний розвиток західних областей України в період комуністичного будівництва*. Київ: Наукова думка.

Ковальчак, Г. 1988. *Економічний розвиток західноукраїнських земель*. Київ: Наукова думка.

Масик, Р. 2017. Нафтопереробна промисловість в Східній Галичині у міжвоєнний період. *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. Вип. III. С. 238–248.

Масик, Р. 2023. Врегулювання права володіти майном нафтових підприємств в Галичині (1919–1923). *Наукові зошити історичного факультету Львівського університету*. Вип. 24. С. 232–252. <http://dx.doi.org/10.30970/fhi.2023.24.4017>

Орлінський, Р., Ярач, Ч. & Зузак, Ю. 2004. Видобуток нафти на Прикарпатті у 1874–1939 рр. *Нафта і газ Прикарпаття. Нариси історії*. Краків, Київ: Інститут нафти і газу, Наукова думка. С. 212–242.

Пасіцька, О. 2019. Розвиток нафтового бізнесу в Галичині: від «Нафтової столиці Європи» до кризи «Галицької Каліфорнії». *Гілея: науковий вісник*. Вип. 142(1). С. 118–122

Хонігсман, Я. 1958. *Проникнення іноземного капіталу у нафтову промисловість Західної України*. Львів: Книжково-журнальне видавництво.

Хонігсман, Я. 1971. *Проникнення іноземного капіталу в економіку Західної України в епоху імперіалізму (до 1918 р.)*. Львів: Видавництво Львівського університету.

Bielawski, R. 1994. Eksploatacja złóż ropy naftowej i gazu ziemnego. *Historia polskiego przemysłu naftowego*. Т. 1. Brzozów, Kraków: Muzeum regionalne PTTK im. Adama Fastnachta w Brzozowie. S. 249–295.

Cząstka, J. 1972. *Nafta w Polsce*. Kraków: Nauka dla wszystkich.

Davies, N. 1970. Brytyjski kapitalizm a nafta galicyjska w latach 1917–1920. *Studia Historyczne*. Z. 2. S. 283–289.

Franaszek, P. 1986. Kapitał francuski w procesie centralizacji kapitału w polskim przemyśle naftowym 1920–1939 (koncern naftowy Dąbrowa i grupa «Małopolska»). *Studia Historyczne*. Z. 2 (113). S. 229–243.

Franaszek, P. 2000. W stronę modernizacji polskiego sektora naftowego — działania władz II RP na rzecz stworzenia silnego polskiego przemysłu naftowego. *Przemiany modernizacyjne w Drugiej Rzeczypospolitej*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego. S. 311–332.

Frank, A. 2011. Environmental, economic, and moral dimensions of sustainability in the petroleum industry in Austrian Galicia. *Modern Intellectual History*. № 8/1. S. 171–191. <https://doi.org/10.1017/S1479244311000102>

Frank, A. F. 2005. *Oil Empire: Visions of Prosperity in Austrian Galicia*. Cambridge: Harvard University Press.

Gołębiowski, J. 1987. Początki eksploatacji gazu ziemnego w Polsce (1912–1939). *Rocznik naukowo-dydaktyczny*. Z. 109/12. S. 301–313.

Majewski, M. W. 2009. Poszukiwanie złóż ropy naftowej i gazu w Polsce. *66 Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Historica*. Nr. VIII. S. 129–154.

Masyk, R. 2021. Attempts to organize oil industry in interwar Poland. *East European Historical Bulletin*. No. 23. S. 74–89. <https://doi.org/10.24919/2519-058X.23.258978>.

Masyk, R. 2023. Odbudowa przemysłu naftowego Galicji po pierwszej wojnie światowej (1918–1923). *Procesy modernizacyjne w «Młodszej Europie»*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego. S. 102–117.

Masyk, R. 2024. The French capital in the oil industry in Galicia during the interwar period. *East European Historical Bulletin*. No. 31. S. 61–74. <https://doi.org/10.24919/2519-058X.31.306349>.

Morawski, W. 2017. Galician Oilfields. *Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego. Studia i Prace*. Issue 2. S. 15–32.

Nowicki, T. 2023. Powstanie i rozwój firmy Gazolina S. A. [w] Wieleżyński, L., *Wspólna praca wspólny plon. Życie i dzieło mądrego człowieka*. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II; Fundacja Niepodległości. S. 261–306.

Nycz, K. 1995. Powstanie i rozwój przemysłu gazu ziemnego (1912–1939). *Historia polskiego przemysłu naftowego*. T. 2. Brzozów, Kraków: Muzeum regionalne PTTK im. Adama Fastnachta w Brzozowie. S. 9–55.

Klapchuk, V. 2013. *Korysni kopalyny Galychyny: vydobuvannja ta pererobka* [Minerals of Galicia: extraction and processing]. Ivano-Frankivs'k: Foliant. [In Ukrainian].

Kovalchak, H. 1973. *Industrialnyi rozvytok zakhidnykh oblastei Ukrainy v period komunistychnoho budivnytstva* [Industrial development of the western regions of Ukraine in the period of communist construction]. Kyiv: Naukova dumka. [In Ukrainian].

Kovalchak, H. 1988. *Ekonomichni rozvytok zakhidnoukrainskykh zemel* [Economic development of the Western Ukraine]. Kyiv: Naukova dumka. [In Ukrainian].

Masyk, R. 2017. Naftopererobna promyslovist' v Shidnij Galychyni u mizhvojenyj period [Oil refining industry in Eastern Galicia in the interwar period]. *Drogobyc'kyj krajeznavchij zbirnyk*. Vyp. III. S. 238–248. [In Ukrainian].

Masyk, R. 2023. Vreguljuvannja prava volodyty majnom naftovyh pidprijemstv v Galychyni (1919–1923) [Regulation of the right to own property of oil companies in Galicia (1919–1923)]. *Naukovi zoshyty istorychnogo fakul'tetu L'viv's'kogo universytetu*. Vyp. 24. S. 232–252. <http://dx.doi.org/10.30970/fhi.2023.24.4017> [In Ukrainian].

Orlinskyi, R., Yarach, Ch. & Zuzak, Yu. 2004. Vydobutok nafty na Prykarpatti u 1874–1939 rr. [Oil production in Prykarpattia in 1874–1939]. *Nafta i haz Prykarpattia. Narysy istorii*. Krakiv, Kyiv: Instytut nafty i hazu, Naukova dumka S. 212–242. [In Ukrainian].

Pasic'ka, O. 2019. Rozvytok naftovogo biznesu v Galychyni: vid «Naftovoi' stolyci Jevropy» do kryzy «Galyc'koi' Kalifornii» [Development of the oil business in Galicia: from the «Oil Capital of Europe» to the crisis of «Galician California»]. *Gileja: naukovyj visnyk*. Vyp. 142 (1). S. 118–122. [In Ukrainian].

Khonihsman, Ya. 1958. *Pronyknennia inozemnoho kapitalu u naftovu promyslovist Zakhidnoi Ukrainy* [The penetration of the foreign capital into the oil industry in the Western Ukraine]. Lviv: Knyzhkovo-zhurnalne vydavnytstvo. [In Ukrainian].

Khonihsman, Ya. 1971. *Pronyknennia inozemnoho kapitalu v ekonomiku Zakhidnoi Ukrainy v epokhu imperializmu (do 1918 p.)* [The penetration of the foreign capital into the economy of the Western Ukraine in the era of imperialism (before 1918)]. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoho universytetu. [In Ukrainian].

Bielawski, R. 1994. Eksploatacja złóż ropy naftowej i gazu ziemnego [Exploitation of oil and gas fields]. *Historia polskiego przemysłu naftowego*. T. 1. Brzozów, Kraków: Muzeum regionalne PTTK im. Adama Fastnachta w Brzozowie. S. 249–295. [In Polish].

Cząstka, J. 1972. *Nafta w Polsce* [Oil in Poland]. Kraków: Nauka dla wszystkich. [In Polish].

Davies, N. 1970. Brytyjski kapitalizm a nafta galicyjska w latach 1917–1920 [British capitalism and Galician oil in 1917–1920]. *Studia Historyczne*. Z. 2. S. 283–289. [In Polish].

Franaszek, P. 1986. Kapitał francuski w procesie centralizacji kapitału w polskim przemyśle naftowym 1920–1939 (koncern naftowy Dąbrowa i grupa «Małopolska») [French capital in the

process of centralization of capital in the Polish oil industry 1920–1939 (Dąbrowa oil concern and the «Małopolska» group)]. *Studia Historyczne*. Z. 2 (113). S. 229–243. [In Polish].

Franaszek, P. 2000. W stronę modernizacji polskiego sektora naftowego — działania władz II RP na rzecz stworzenia silnego polskiego przemysłu naftowego [Towards the modernisation of the Polish oil sector — activities of the Second Republic authorities to create a strong Polish oil industry]. *Przemiany modernizacyjne w Drugiej Rzeczypospolitej*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego. S. 311–332. [In Polish].

Frank, A. 2011. Environmental, economic, and moral dimensions of sustainability in the petroleum industry in Austrian Galicia. *Modern Intellectual History*. № 8/1. S. 171–191. <https://doi.org/10.1017/S1479244311000102>. [In English].

Frank, A. F. 2005. *Oil Empire: Visions of Prosperity in Austrian Galicia*. Cambridge: Harvard University Press. [In English].

Gołębiowski, J. 1987. Początki eksploatacji gazu ziemnego w Polsce (1912–1939) [The beginnings of natural gas exploitation in Poland (1912–1939)]. *Rocznik naukowo-dydaktyczny*. Z. 109/12. S. 301–313. [In Polish].

Majewski, M. W. 2009. Poszukiwanie złóż ropy naftowej i gazu w Polsce [Oil and gas exploration in Poland]. 66 *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Historica*. Nr. VIII. S. 129–154. [In Polish].

Masyk, R. 2021. Attempts to organize oil industry in interwar Poland. *East European Historical Bulletin*. No. 23. S. 74–89. <https://doi.org/10.24919/2519-058X.23.258978>. [In English].

Masyk, R. 2023. Odbudowa przemysłu naftowego Galicji po pierwszej wojnie światowej (1918–1923) [Reconstruction of the Galician oil industry after the First World War (1918–1923)]. *Procesy modernizacyjne w «Młodszej Europie»*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego. S. 102–117. [In Polish].

Masyk, R. 2024. The French capital in the oil industry in Galicia during the interwar period. *East European Historical Bulletin*. No. 31. S. 61–74. <https://doi.org/10.24919/2519-058X.31.306349>. [In English].

Morawski, W. 2017. Galician Oilfields. *Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego. Studia i Prace*. Issue 2. S. 15–32. [In English].

Nowicki, T. 2023. Powstanie i rozwój firmy Gazolina S. A. [Establishment and development of the company Gazolina S. A.] [w] Wieleżyński, L., *Wspólna praca wspólny plon. Życie i dzieło mądrego człowieka*. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II; Fundacja Niepodległości. S. 261–306. [In Polish].

Nycz, K. 1995. Powstanie i rozwój przemysłu gazu ziemnego (1912–1939) [The emergence and development of the natural gas industry (1912–1939)]. *Historia polskiego przemysłu naftowego*. T. 2. Brzozów, Kraków: Muzeum regionalne PTTK im. Adama Fastnachta w Brzozowie. S. 9–55. [In English].

УДК 338.45:343.7(438)

I. С. Зуляк

ORCID: 0000-0003-3758-2019

Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка

Т. В. Лаврін

ORCID: 0000-0001-6171-2261

Тернопільський національний педагогічний